

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Piotr Prusinowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A.M.

przeciwko T. Sp. z o.o. Sp.k. w [...]

w przedmiocie skargi pozwanego o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 listopada 2017 r.,

zażalenia powoda na wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...]

z dnia 20 czerwca 2017 r.,

uchyła zaskarżony wyrok pozostawiając Sądowi Okręgowemu w [...] rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.

UZASADNIENIE

T. Spółka z o.o. Spółka komandytowa wniosła skargę o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 2 października 2014 r. sygn. akt IV Pa .../14. W judykacie tym Sąd Okręgowy oddalił apelację strony pozwanej uznając tym samym prawidłowość wyroku Sądu Rejonowego w [...] z dnia 12 marca 2014 r. sygn. akt IV P .../13, w którym zasądzono od pracodawcy na rzecz powoda A.M. 22.885 zł wraz z odsetkami, tytułem ryczałtu za noclegi. Skarżący powołał się na art. 401¹ k.p.c., wskazał, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 24 listopada 2016 r. (K11/15,

OTK-A 2016, poz. 93) uznał, że przepisy stanowiące podstawę prawną na których oparto rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego i Okręgowego w [...] zostały uznane za niezgodne z Konstytucją.

Skarżący domagał się wznowienia postępowania, uchylecia wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 2 października 2014 r. i zmiany wyroku Sądu Rejonowego w [...] z dnia 12 marca 2014 r. poprzez oddalenie powództwa w całości. Na podstawie art. 415 k.p.c. wniósł o orzeczenie o zwrocie spełnionego świadczenia i zasądzenie od powoda kosztów postępowania.

W odpowiedzi na skargę powód domagał się jej oddalenia.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 20 czerwca 2017 r., w punkcie I „uwzględnił skargę o wznowienie postępowania strony pozwanej i zmienił w całości wyrok Sądu Okręgowego w [...] IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 2 października 2014 r. sygn. akt IV Pa ../14 w ten sposób, że uchylił wyrok Sądu Rejonowego w [...] Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 marzec 2014 r. sygn. akt IV P ../13 w zakresie pkt. I, III i IV i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w [...] Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie w zakresie kosztów postępowania za wszystkie instancje”. W punkcie II wyrok oddalono wniosek pozwanego w przedmiocie zwrotu spełnionego świadczenia.

Z pisemnych motywów rozstrzygnięcia wynika, że zaskarżone wyroki Sądu Rejonowego i Okręgowego w [...] zostały wydane w stanie prawnym, w którym obowiązywał przepis art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców. Podstawa ta odpadła na skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, w którym Trybunał orzekł, że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. i w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej oraz związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, w

zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Po szerokim przedstawieniu kontekstu prawnego, Sąd Okręgowy w [...] postawił dwa pytania - czy po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. brak jest regulacji ustalających prawo kierowcy w transporcie międzynarodowym do zwrotu kosztów noclegu w podróży służbowej, czy też waząc na pozostałe, a obowiązujące regulacje prawne, istnieje ciąg podstaw prawnych uzasadniających *de facto* obowiązek rekompensowania pracownikowi - kierowcy, kosztów związanych z wykonywaną podróżą służbową oraz czy istotnie wskutek wyroku Trybunału, który wyeliminował z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, powstała luka w przepisach uniemożliwiająca rozpoznanie spornego w sprawie zagadnienia.

W rezultacie tych pytań stwierdził, że zachodzi potrzeba rozważenia na jakiej podstawie prawnej powód jako kierowca wykonujący przewozy międzynarodowe powinien otrzymać należności z tytułu podróży służbowych i w jakiej wysokości. Analiza powyższego powinna także uwzględniać cele jakimi kierował się ustawodawca wprowadzając przywołane wyżej unormowania oraz specyfikę podróży odbywanych przez kierowców w transporcie krajowym i międzynarodowym.

Mając na względzie powyższe wątpliwości uznał, że konieczne jest orzeczenie jak w sentencji. Po postawieniu tej konkluzji, Sąd Okręgowy odniósł się do wywodów Sądu Rejonowego zawartych w wyroku z dnia 12 marca 2014 r. Stwierdził, że został on wydany w oparciu o pogląd wyrażony w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 164. W ocenie Sądu Okręgowego podzielenie poglądu wyrażonego w uchwale jest co do zasady możliwe, jeśli weźmie się pod uwagę, że w przepisach ustawy o czasie pracy kierowców nadal pozostała definicja podróży służbowej, a kierowców wykonujących przewozy drogowe nadal należy traktować jako pracowników w podróży służbowej. W konsekwencji zasadne wydaje się twierdzenie, iż powinni oni z tego tytułu otrzymywać odpowiednie należności, zaś ewentualnej podstawy prawnej można by poszukiwać w przepisach art. 77⁵ k.p. -

przez art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców lub przez art. 5 k.p. - co, bez przesądzenia na obecnym etapie postępowania będzie należało do oceny i rozważań Sądu Rejonowego.

W ocenie Sądu Okręgowego, skoro pozwany pracodawca jest przewoźnikiem spoza sfery budżetowej to rozwiązań niniejszego sporu należy poszukiwać w ustaleniu jakie regulacje obowiązywały strony postępowania w kwestii wypłacania należności za podróże służbowe, a w szczególności jak należy rozumieć zapisy zawarte w Regulaminach Wynagradzania obowiązujących w spornym okresie.

W dalszej części uzasadnienia wyroku, Sąd Okręgowy zacytował myśli wyrażone w licznych wyrokach Sądu Najwyższego, a dotyczących wykładni art. 77⁵ § 3 i § 5 k.p. W wyniku tego zabiegu argumentacyjnego podsumował, że u strony pozwanej w okresie objętym sporem obowiązywały regulaminy wynagradzania, w których zawarte były zapisy dotyczące ogólnie pojętych należności z tytułu podróży służbowych. Jednakże nie zostało wyjaśnione jak te przepisy należy rozumieć, jakie należności faktycznie otrzymywał powód i czy można uznać, że wypłacone kwoty niezależnie od tego jak pracodawca je nazywał zaspokajały ewentualne należności przysługujące powodowi z tytułu diet i ryczałtów za noclegi. Sąd Okręgowy zauważył, że Regulamin wynagradzania obowiązujący od dnia 1 lipca 2005 r. w zapisie § 11 odsyłał wprost do stosowania przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r., natomiast w § 12 określał wysokość diety za podróż służbową poza granicami kraju w „wysokości diety z tytułu podróży na obszarze kraju powiększonej o 9% wartości wykonanego przez pracownika - kierowcę zlecenia transportowego (...)”. Brak jest w sprawie ustaleń dlaczego takie zwiększenie przewidziano, czy faktycznie było wypłacane i w jakiej wysokości. Wyjaśnienie powyższych kwestii wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego. W ramach tego postępowania Sąd Rejonowy w pierwszej kolejności winien wezwać pełnomocników stron do zgłoszenia ewentualnych wniosków dowodowych a nawet rozważyć dopuszczenie dowodów z urzędu, w celu przesądzenia kwestii treści unormowań regulaminowych i zasad ich praktycznego stosowania oraz z zestawień obrazujących wypłatę na rzecz powoda należności z tytułu podróży służbowych w spornym okresie. Po poczynieniu

niezbędnych ustaleń faktycznych, Sąd Rejonowy winien rozważyć jakie przepisy należy zastosować dla merytorycznego rozstrzygnięcia sporu i czy powodowi nie zostały już zrekompensowane należne mu świadczenia z tytułu podróży służbowych krajowych i zagranicznych. Przy ponownym badaniu sprawy, Sąd pierwszej instancji rozważy wyniki i przebieg postępowania dowodowego zgodnie z dyspozycją art. 232 k.p.c., rozpatrzy czy ewentualnie wymaga ono uzupełnienia a następnie poczyni w sprawie ustalenia oraz podda ocenie zasadność roszczenia zgłoszonego w pozwie z uwzględnieniem treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r. K 11/15, a także orzecznictwa Sądu Najwyższego wydanego w jego skutku a rozważającego kwestie istotne również dla rozstrzygnięcia niniejszego sporu.

Z wyrokiem Sądu Okręgowego w [...] nie zgodził się powód, zaskarżył go zażaleniem w pkt. I, zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. poprzez jego błędne zastosowanie w sytuacji, gdy brak jest podstaw do wydania orzeczenia kasatoryjnego, przy czym wydając tego rodzaju rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy nie wskazał, iż konieczne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości. Powód domagał się uchylenia wyroku w zaskarżonej części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W rozpoznawanej sprawie nie było podstaw do wydania rozstrzygnięcia o kasatoryjnych właściwościach. Zażalenie zatem jest trafne.

Słabą stroną uzasadnienia Sądu Okręgowego w [...] jest to, że nie skonfrontowano podjętej decyzji procesowej z treścią art. 412 § 2 k.p.c. Przepis ten wyraźnie przewiduje, że podjęcie rozstrzygnięć w postaci zmiany zaskarżonego orzeczenia albo jego uchylenie możliwe jest „po ponownym rozpoznaniu sprawy”. Nie ma wątpliwości, że „rozpoznanie sprawy” wprawdzie odnosi się do pierwotnego, prawomocnie rozstrzygniętego roszczenia, jednak dokonywane jest w granicach zgłoszonej podstawy skargi o wznowienie postępowania. Z pozycji sądu drugiej instancji, znaczy to tyle, że zmiana zaskarżonego wyroku dopuszczalna jest jedynie w przypadku stwierdzenia wpływu wyroku Trybunału Konstytucyjnego na prawomocnie wydane orzeczenie. W przeciwnym wypadku skarga o wznowienie

postępowania zgodnie z art. 412 § 2 k.p.c. powinna ulec oddaleniu. Kwestia ta musi zostać jednoznacznie przesądzona, gdyż od niej zależy dalszy bieg procedowania „wznowieniowego”. Nie można w tym miejscu pominąć, że art. 405 k.p.c. uznał, że właściwy do rozpoznania skargi jest sąd, który wydał zaskarżone orzeczenie, a jeśli zaskarżono orzeczenia sądów różnych instancji, właściwy jest sąd instancji wyższej. Właściwość ta ma charakter wyłączny, nie może zostać zmieniona wolą stron, jak również decyzjami procesowymi sądu.

Z wywodów Sądu Okręgowego nie sposób wyprowadzić zbornego stanowiska. Nie wiadomo, czy jego zdaniem wyrok Trybunału Konstytucyjnego oddziałuje na roszczenie będące przedmiotem wcześniejszego procesu, a jeśli tak, to w jakim zakresie i w jaki sposób. Bez definitywnego przesądzenia tego dylematu nie można było sięgać po rozwiązania procesowe z art. 412 § 2 k.p. W rozumieniu tego przepisu „ponowne rozpoznanie sprawy” z perspektywy sądu drugiej instancji sprowadza się, po pierwsze, do przesądzenia, czy podnoszony przez skarżącego wyrok Trybunału Konstytucyjnego ma wpływ na zgłoszone żądanie, a po drugie, w razie odpowiedzi twierdzącej, czy po odrzuceniu podstawy prawnej uznanej za niekonstytucyjną, istnieje inna, która ma posłużyć rozstrzygnięciu. Przepis art. 412 § 2 k.p.c. nie wyklucza sięgnięcia po art. 386 § 4 k.p.c., może to jednak nastąpić po jednoznacznym przesądzeniu przez sąd odwoławczy stanu prawnego miarodajnego dla nowego werdyktu. Wówczas może się bowiem okazać, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Sąd Okręgowy w [...], po pierwsze, nie wypowiedział się na temat wpływu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. na zaskarżone skargą o wznowienie postępowania rozstrzygnięcia, a po drugie, nie przesądził według jakich przepisów należy ocenić roszczenie powoda zważywszy, że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców został uznany za niezgodny z Konstytucją. W tych okolicznościach zmiana własnego wyroku i uchylenie orzeczenia Sądu Rejonowego wraz z przekazaniem mu sprawy do ponownego rozpoznania, stanowi obejście art. 405 k.p.c., który ciężar rozpoznania skargi o wznowienie postępowania złożył na sąd wyższej instancji. Sąd pierwszej instancji nie może w tym stanie rzeczy, jak tego chce Sąd odwoławczy, poszukiwać nowej podstawy prawnej.

Oznacza to, że zaskarżone zażaleniem orzeczenie narusza art. 386 § 4 k.p.c. czytany w kontekście art. 412 § 2 k.p.c. w związku z art. 405 k.p.c.

Pomijając przedstawioną powyżej wadliwość, racje ma powód, gdy twierdzi, że nie ziściły się przesłanki warunkując uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji. Zasadą postępowania wywołanego apelacją jest merytoryczne rozpoznanie sprawy, rozstrzygnięcie o właściwościach procesowych dopuszczalne są tylko w przypadkach enumeratywnie wymienionych. Posługując się dyrektywą *exceptiones non sunt excendendae* staje się jasne, że przepisy zawierające rozwiązanie wyjątkowe nie mogą być rozszerzająco interpretowane. Z tej pozycji należy odczytywać art. 386 § 4 k.p.c. Analiza tego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że między wskazanymi w nim przesłankami wytyczono linię demarkacyjną. „Nierozpoznanie istoty sprawy” koresponduje z aspektem materialnoprawnym, a konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości dotyka sfery procesowej.

Motywy sprawczym Sądu Okręgowego w [...] była trudność w określeniu podstawy prawnej mającej służyć do rozstrzygnięcia sprawy po uchyleniu art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców. Dopiero wtórnie i hipotetycznie Sąd ten założył, że będzie istniała potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego. W tych okolicznościach, trzeba stwierdzić, że wątpliwości Sądu odwoławczego o tym którą normę prawną zastosować nie świadczą o nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy. Pod pojęciem „nierozpoznanie istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. kryje się bowiem zaniechanie zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego. Oznacza to niewyjaśnienie i pozostawienie poza oceną okoliczności faktycznych, stanowiących przesłanki zastosowania normy prawa materialnego, będącej podstawą roszczenia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00, OSNAPiUS 2002 nr 17, poz. 409, z dnia 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00, OSNP 2004 nr 3, poz. 46; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LexPolonica nr 405129; z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03 Monitor Spółdzielczy 2006 nr 6, s. 45 oraz z dnia 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11, OSNP 2012 nr 15-16, poz. 199; zob też T. Wiśniewski, *W kwestii właściwej interpretacji*

art. 378 § 2 k.p.c., Przegląd Sądowy 1997 nr 4, s. 35 i n.). Przykładowo w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10, LEX nr 784969 wyjaśniono, że pojęcie „istota sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, to jest nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy też procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie.

Sąd Rejonowy w [...] wydając wyrok z dnia 12 marca 2014 r. tego rodzaju uchybień nie popełnił. Okoliczność, że zastosował przepis uznany później za niezgodny z Konstytucją nie jest jednoznaczne z nierozpoznanie istoty sprawy. Nie doszło również do wypełnienia drugiego warunku. Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania dopuszczalne jest tylko wówczas, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Analiza uzasadnienia wyroku pierwszoinstancyjnego przekonuje, że sytuacja tego rodzaju nie wystąpiła. Podkreślenie w art. 386 § 4 k.p.c., że chodzi nie o część, ale o całe postępowanie dowodowe, nie upoważnia do kasowania wyroku, gdy sąd pierwszej instancji zgromadził materiał dowodowy, a w ocenie sądu drugiej instancji jest on niepełny. Od tego jest sąd odwoławczy, aby w razie potrzeby uzupełnił postępowanie dowodowe. Sąd Okręgowy popadł przy tym po części w sprzeczność. Najpierw głosi, że regulamin wynagradzania jest źródłem prawa pracy, a później chce, aby za pomocą dowodów zaoferowanych przez strony „przesądzać treści uregulowań regulaminowych”. Wykładnia norm prawnych nie należy przecież do sfery faktów.

W rezultacie Sąd Najwyższy uznał zasadność zażalenia. Dlatego zgodnie z art. 394¹ § 1¹ i § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.